

A halál.

Irta: Kiss Menyhért.

A szomorú magas leány ott állt az ives, utcára néző ablaknál. Kerek, formás szép fejét ráhajtotta hófehér kis kezére s a nehéz selyem függönyön által kibámult a tavaszi világba.

Tavaszi volt ugyanis és a feltámadás nagy ünnepe. A palota, melyben a szomorú leány anyjával lakott, ott állt a piac sarkán, szembe a főtéri gótíves nagy templommal, s ő jól látta, amint a város a feltámadás ünnepére készül.

A teret változatos, festői, tarkálló csoportok lepték el. Általában legtöbb volt közöttük az alsóbb osztályú: az iparos, külvárosi, a szegényebb népség, de helylyel-közzel megvillant a tarka, örökké hullámozó keretben egy-egy tollas, gazdagon ékített kalap, finom, bolyhos prém, uri szabású, divatos kabátok.

A szép, sugár leány fáradtan és unottan jártatta végig szemét a sokaságon. Nem igen érdekelte mindebből őt most semmi, de mégis csak rajta felejtette szemét a járó-kelő szép leányokon és asszonyokon, kik kecsesen és vidáman jöttek s fürkészsze tekintettek a szembe jövő fiatal urak szemébe.

Egy század katonaság is kirukkolt teljes parádében s a katonák a bandaszóra keményen emelték lábaikat.

Utánuk nyomult zürzavaros összevisszaságban a csőcselék, a percesek és ujságáruló gyerekek raja, kikkel rekedt hangu, nagy bajuzsos, vörös, képű kocsisok. És hullámozik, váltakozik, zajlik a tömeg s nem akarja észrevenni a hideg, csipős, ólmos esőt, mely a beborult égboltozatról bőven ömlik. Vigan járkálnak, élénken csevegnek, s a becsületes, kerek-arcu iparos emberek képén ott van az ünnep, a feltámadás nagy ünnepének derüje, a sok munkálkodás után következő három nap felfrissítő békéje, áldott nyugalma, csendje, vidámsága.

A középen méltóságosan és komolyan emelkedik a százados,

természetes faragott kövekből épített nagy templom, gótcifrázatos, égbeszökő, sugár tornyával, hosszú, keskeny, ívben csúcsosodó ablakaival, melyekből a szürkülő homályba fényesség szűrődik ki. Gyöngye pislákoló, igénytelen fényesség, hasonlatos azoknak az embereknek hitéhez, kik most a templomot megostromolják.

— A szomorú magos leány csak nézte az embereket, az élénken zajgó sokaságot, a kőtemplomot.

Olyan hidegen, közönyösen nézte, mintha nem hinné a feltámadást. Szemének előreküldött sugarával átnézett a nagy templom kőfalán s kereste, vizsgálta az emberek szívét. Van-e feltámadás? Náluk, a tisztáknál és becsületeseknél.

Ő csak azt érezte, hogy az ő szívében nincs, nem lehet.

Menne, szállna, elvegyülne az ünneplők seregébe, leborulna az oltár hideg kővére, de hogy bocsásson meg neki az Isten, ha maga nem tud önmagának megbocsátani.

Nem mehet. Egy lépést nem tud tenni.

Valami nagy, láthatatlan hatalom, mint egy óriási bérc, rá ült, rá nehezült lelkére és huzta, huzta le a földre. — És úgy nézett maga elé, mint egy köszálon álldogáló sas, mely tekintetével a földről a napba néz...

A fényesen, elegánsan butorzott szobában volt még egy aszszony, az anya, az szólalt meg a hosszú csend után.

— Mikor jó Pál úr?

A leány nem felelt. Az anyja, Balogné, látta, hogy leányába belebujt a némaság. Hogy valahogy megszólaltassa, hangosan, nyomósan ismételte:

— Mikor jó az a Pál úr?

— Ma vagy holnap.

Aztán ismét csend, hosszú csend.

— Úgy se lettetek volna boldogok. Törte meg a csendet az anyja. Alig tudtátok volna a mindennapra valót megszerezni. Meglepett volna a gyerek, egész kas gyerek, nyolc, kilenc, tiz, mint a mennyi Rózsának van...

A leány lassan, fátyolosan, álmodozva mondta utána:

— Mint a mennyi Rózsának van...

— Nincs kenyér a fiókban, mit adj nekik, nincs lábbeli, cipőcske, ruha, mibe bujtasd. Este jó az urad, szenes, piszkos, kifáradt. A vékony vacsora nem izlik, goromba, veszekedik, megver... Minden szombat este, érted?

Az asszony elhallgat. A szomorú leány lehunyja szemét, hogy lássa azt a szelid, szombat esti szép világot. S mintegy megbűvölt szent, ki égi hangokat hall, ismétli:

— Minden szombat este...

Balogné, mikor látja, hogy leánya belemélyedt, beleszakadt a gondolkodásba s gúnyja nem hogy felébresztené, de még inkább foglalkoztatja leánya fejét, felszökik, megrázza.

— Ne gondolj reá Mari, ne...

Mari idegesen néz az anyjára. Sugár, karcsu teste összerázkódik, de nem szól.

Balogné nagy savó szemét bosszusan veti Marira. De nem szól, csak magában mormol egy-két szót, csak magában.

Megy, előveszi a szamovárt, hogy theát főzzön. A diófa-szekrényből porcelán tálon mandulás süteményt vesz ki és kapzsin, mohón falatozik. Látszik, hogy későn jutott az ilyes süteményhez, most legalább dőzsöl benne...

Mari nem tudta, hogy mi történik a szobában. Ismét álmodzásába esett vissza s csak azt a levelet látta, melyet mióta megkapott, elvesztette lelke nyugalomát. Az a Pál úr jöveteléről szólt, melyről az anyja is kérdezősködött. A betűk élő lényekké formálódtak s ott lengtek a leány szemei előtt. Mari reszketve nézett rájuk s remegve, fázva olvasta a levelet.

— Édes Mari. A két esztendő meghozta jutalmát. Az Isten megsegített. Az ünnepekre haza érkezem. A várvavárt viszontlátásig Ferenc.

Százsor olvasta, mégis megint újra kezdte. Mióta megkapta, egyébről se gondolkozik, mint erről a levélről.

Álmában vele álmodik, nappal folyton azt látja. Pedig nem szíd, nem követel ez a levél, hanem csak ezerszer örvend a viszontlátásnak.

Csak két év hűséges szerelmét követeli egy férfi iránt, ki elment, mint a mesebeli herceg, hogy neki birodalmat szerezzen, de az aranyhaju királykisasszony cserbe hagyta a szegényt...

És lehunyta mélytűzű szép szemét a szomorú leány. — Bolondság, regény az egész. Lehetetlen, hogy az élet ily mestersegesen kombinálja az ember életsorsát. Így csak tanult, erős eszű írók bonyolítják a novellahősök történetét. Lehetetlen, lehetetlen.

De ismét csak magát áltatta. Szemei előtt állt élete. Látta magát habfehér ruháskában és őt, amint ott lépdelt komolyan oldala mellett. A hangját — csodálatos — a hangját is hallotta:

— Pál Ferenc vagyok, géplakatos a Braum-féle gyárban. Jövedelmem kevés, de megtudunk élni belőle. Szorgalmasan dolgozunk és megélünk Mari kisasszony...

Ez a legelső találkozás volt. Aztán még erősebb, forróbb lett a vallomás.

— Te vagy életem célja.

— Szeretlek édes Ferenc!

De e két egymáshoz hajló szív napfényes egére fekete felhő borult. Varjú károgott bele a vallomások édes zenéjébe és hasztalan hessegették.

— Nem adlak koldus mesteremberhez, nem adlak.

A kövér, elhízott asszonyság szólt így, aki megunta a dolgot és kényelemre vágyott. Mit is akar a rongyos géplakatos! Mert ő árucikknek nézte a leányát és megakart élni belőle, mint a kereskedő a portékájából.

De az elűzött fiatal ember vissza jött és szólt.

— Értem a mesterségemet Mari. Külföldre megyek. Ott jobban megfizetik az effélét. Éjet nappá teszek, küzdök s tán megsegít az Isten? Két évre majd gyűjthetek annyit, hogy az anyád nem koldust lát bennem. Mégvársz-e Mari?...

— Az örökkévalóságig várok érted Feri!

Hanem jöttek a megpróbáltatás évei. Jöttek az átkos, keserves napok, mikor az anyja megunta a dolgot, de szerette a kényelmet, a jólétet.

Kivette a lányt a varrodából.

— Te ingyenélő, semmirevaló, mire neveltelek fel, ha semmit se keresel?

Az ilyen szók a szebbjeiből valók voltak. Mást is mondott, csúfabbat, szennyesebbet, mely a lánya arcába kergette a vért.

Ráfogta nehéz, istentelen dolgokra. Úgy bánt vele, mintha nem az édes gyermeke lett volna.

Pegig az volt, csakhogy jobban szerette magát; az élet gyönyörűségét a saját gyermekénél.

Oh hány álmatlan éjszakát töltött el könnyhullatások között.

— Szent könyörületesség vedd el az életem! vacogta a párnái közt és nem hunyta le szemét reggelig.

Nappal is árnyként suhant végig az utcákon s a folytonos bú és sanyargatás elfogyasztotta, lesoványította. Valami szürke, mindennel megalkuvó életbölcesség rakódott le a lelkébe. Nem

érezte semmit. Nem reagált a vele történetekre, kihalt belőle minden jobb indulat. Gép lett, ki vágatott az útján pontosan, szabályosan, nem tudván a célt, mely felé megy, mely felé halad.

S ekkor azt tette vele az anyja, amit akart. Agyonhajszolta, öntudatlanná, tehetetlenné tette és küldte a Hirs urhoz, ide...

S ő vánszorogva, kétségbeesve, nyomorultan megindult.

— Mikor Mari mindezeket elgondolta, átélte, azt hitte, hogy a feltorló emlékek kiszakítják a szívét.

Arcát előntötte a pir, ajka remegett s valami tompa kábultság vett erőt rajta, olyan, milyen akkor száll az emberre, mikor valami nagy szerencsétlenség előtt áll.

Nem tudott helyt maradni. Égette a tűz és mint egy megvadult nőstény tigris ráakart ugrani az anyjára.

— Te vagy az oka, te...

Koppanás az ajtón. Majd kirívó ünnepi ruhában pirosposzsgás polgárasszony lép be. Kezén szőke fürtű rózsás arcú gyereket vezet.

— Bocsánatot kérek, azt mondják itt lakik Balog Istvánné?

Balogné, ki cukros süteményt ropogatott oda szaladt.

— Ni, lelkem Lidia leányom, hát nem ismersz, azt hittük meghaltál, hogy annyi ideje felénk se nézel. — S ölelte, csókolta.

Lidia asszony a csodálkozástól nem tudott szóhoz jutni.

— Édesanyám, hát mi van magukkal?

S elbáméskodott a fényesen kirakott szobában. Eközben meglátta Marit és nézte, nézte.

Mari a kis gyereket csókolgatta. Cukrot adott neki és kezébe az asztalról egy szép virágtartót. Majd a nénjéhez tartott.

— Édes, édes Lidi... S körülrepeste, ölelte, csókolta testvérét.

Lidia asszony sejteni kezdett.

— Te Mari... hát te céda lettél?

A falusi, becsületes lelkét előntötte a szégyen és keserűség. Mindent értett és látott és zokogni kezdett hosszasan, bugva, a szegény falusi iparos asszony, ott a selyemfüggönyös, ragyogó szobában.

— Nem, én nem maradok e házban egy tapodtat sem... Testvérem nem lehet rossz, becstelen... Nem ismerem, nem ismerem a nagyságos kisasszonyt...

S indult. A gyerek kezéből kikapta a virágvázát, s a földre dobta.

Szines, csillogó üvegdarabok karikáztak a szőnyegen végig.

— Anyám! kiáltotta Mari, hogy testvére eltűnt.

A kövér asszonyt ez az örületes, vészes hang felrázta. Mintha halálmadár szárnya suhogott volna e felsíró, felbúgó zokogásban.

Az asszony odaugrott, mint egy nőstény állat a zsákmányára. Megtépte a karját s úgy kiáltotta:

— Ne csinálj komédiát Mari, mert kikergetlek, érted kikergetlek...

És szitkozódott. A szomorú, magos leány azonban most nem ijedt meg tőle. Erősnek, hátornak és szabadnak érezte magát e pillanatban. Tele volt a szíve csordultig és szerette volna kiönteni, de minnek, ez az asszony, ki csak azért anyja, mert az életét adta, nem értené meg.

— Csak remegett, rángatózott az ajka, de szó nem bírta elhagyni.

— A két esemény, mely legutóbb érte, kiforgatta, kicserélte és átlátta, hogy ez így nem mehet. Erőtlenége, gyermeteg, hajlékony akarata sodorta ide, de itt az örvény közepében eszmélni, gondolkozni kezdett.

— Szeretett egy férfit lángolón és igazán, aki elment, hogy visszatérjen és magához vegye.

Elébe nem állhat. Utálatos, fertőzött lett a szíve.

Volt egy testvére, ki azért becsületes, mert vott ereje megvetni őt, a becsstelent, az utálatosat,

Leomlott lelkében mindaz, ami eddig az élethez kötötte, szerelem, testvér és szülőszerelem, becsület. — Üres és sivár a lelke, melyben csak a kétségbeesés talál tanyát...

Balogné szólt:

— Öltözz Mari és fésülködj, jön a Hirs ur.

A szamovárban kékesen lobogott a láng. Balogné ismét főzte a theát. Az asztalon karcsu, keskeny rumos üveg állt, mellette a porcelán tál tele édes süteménynyel.

Balogné kényelmesen hátravetve magát egy selyemzsölyén, szürcsölgetett egy pohárból. Szeme kidagadt és élénken villogott a sok szeszes italtól.

Mari szembe állt az anyjával, s az ablaktól nézte őt.

A nagy templomban a Tedeumot énekelték, s a magasztos himnusz hangjai átszűrődtek az ablakon.

A szobában sötétség takart mindent, úgy, hogy a tárgyak körvonalait is alig lehetett látni.

— Gyujtsd meg a gázt, te — szólt oda Balogné.

Mari ránézett az anyjára. Csak zöldes, éktelenül vigyorgó szemét látta, melyből feléje soha a szeretet egy csöpp melege nem áradt.

Rettenetes gondolat villant meg az agyában. Végét szakítani ennek az átkos, gyalázatos életnek, mely örökre elvesztette a célját.

És kezét reátette a csavarra. Aztán fordította... egy... kettő... három... Erősen, biztos kézzel, határozottan. Arca se rándult, ott állt merőn, egyenesen, komoran, mint a halál angyala, mint egy démon.

A szoba csakhamar megtelt a gyilkos, életlő párával.

A szomorú lány megszedült és hullt, hullt... le a földre, a sima szőnyegen szétszórt színes üvegcserepekre...

Az öreg asszony fuldokolva levegő után kapkodott. Csúful lihegett, szemei kifordultak s mintegy villám ütött élettelen fadarab zuhant le ülőhelyzetéből.

Valahogy mozgatta a száját s elhalóan kérdezte:

— Mi ez Mari, mi ez?

— A halál!... nyögte a leány.

A templomban pedig vége lett a hálaadó istentiszteletnek. Nagy, mozgó rajokban oszladozni kezdett a nép. A katonák harosogó bandaszóval lépkedtek tova. —

Mindenki sietett haza a kopogós, ólmos, hideg eső elől.

A piac közepén egy idegen úr sietett. Olyan lázasan sietett... Miközben a szürkületből lassan leszállott a fekete éjszaka.